

FORUM

A KORUNK ÉS A MÁRCIUSI FRONT

Régtől tudjuk: a Korunk és a népi írói mozgalom kapcsolata olyan fontos, hogy az egyik terület kutatója sem mondhat le ennek számbavételéről, elemzéséről. Már a népi írókról szóló 1958-as állásfoglalás is szükségesnek tartotta kiemelni, hogy

„A Kommunista Párt különösen a Kolozsvárott megjelenő Korunkon keresztül jelentős hatást gyakorolt e mozgalmak egy részére, az említett írók és publicisták közül többen munkatársai is lesznek a párt által erősen befolyásolt erdélyi folyóiratnak. Az illegális KMP ideológiai munkája hatott a 'népiekre', és elősegítette soraikban az eszmei tisztulást. Ezt a hatást azonban a harmincas évek elején még csökkentették a párt politikájában meglevő szektás hibák.”¹

Tóth Sándor, Gaál Gábor monográfiája 1971-es könyvében fő vonalaiban pontos, hiteles képet ad arról, hogyan alakult ez a kapcsolat a népfront időszakában. A következőket írja:

„Jellemző például, hogy a uépfront szempontjából oly fontos és ellentmondásosságánál fogva a marxisták között sok vitát kiváltó jelenség, mint a népi írók falukutató mozgalma, hogyan és milyen motivációval épült be Gaál Gábor népfronti koncepciójába. A népi írók mozgalma 1936-tól kezdve központi kiemelt témája volt a Korunk profiljának. Számos nagyobb lélegzetű, igényes tanulmány és szinte minden kiadványukról könyvkritika, illetve recenzió jelent meg évről évre a Korunkban. E közlemények elvszerű, építő, az eszmei tisztulást, a haladást frontján való következetesebb felzárkózást sürgető és elősegítő tartalma révén a Korunk az évek folyamán valóságos marxista lekiismeretvé vált a jelentős szellemi mozgalomnak.”²

¹ Az MSZMP Központi Bizottsága Kulturális Elméleti Munkaközösségének állásfoglalása a „népi” írókról. Társadalmi Szemle, 1958/6.

² TÓTH SÁNDOR: *Tanulmány Gaál Gáborról, a Korunk szerkesztőjéről*. Kriterion, 1971. 164 – 165.

Fő vonalaiban értékelte, meghatározta már ezt a kapcsolatot, elfogadhatóan a kutatás, a szakirodalom. Részleteiben azonban, ismereteim szerint, eléggé feltáratlan még. Ennek meghaladásában szeretnék valamelyest segíteni, főként adalékokkal, s egy-két, talán érvényes megállapítással.

Átmenetileg, rövid időre, de vízvázalasztót jelentett a harmincas évek második felében a Márciusi Front. Történelmi kihívást, amely megkövetelte a feleletet. S a válaszok, az oly igen különbözők, nem is késtek soká. A népi írói mozgalom fénypontját jelentő Márciusi Front 12 pontját 1937. március 15-én ötezer ember hallgatta lelkesen a Nemzeti Múzeum előtt. Úgy látszott ekkor, hogy a népi írói mozgalom, a Válasz, a budapesti Egyetemi Kör s nem utolsósorban a Front, a program előkészítésébe bekapcsolódó illegális kommunista párt munkájának eredményeként megvalósulhat, illetve elindulhat a megvalósulás útján egy széles körű, antifasiszta népfront-szervezkedés. Nem késlekedett a kihívásra adott válasszal a hatalom. Tudjuk jól, hogy ez esetben a denunciálástól az írói percekig, a folyóirat- és könyvbetiltásoktól a korrumpálásig minden eszközzel útját kívánta állni — és sajnos útját tudta állni — az ezzel az akcióval is kibontakozni kívánó magyar népfront-mozgalomnak az uralkodó rend. De nem késett a felelettel a magyar progresszió sem. Az egyik választ éppen a Korunk fogalmazta meg. S ez a válasz, idézőjelben mondva, „gyanúsan” egybecsengett Révai Józsefnek a *Marxizmus és népiesség* oldalain, Bálint Györgynek a „*Baloldali mazochizmus*” vagy *szekta-demokrácia?*, József Attilának a *Van-e szociológiai indokoltsága az új népies iránynak?* című cikkében megfogalmazott gondolatokkal. És szükségszerűen hangzottak egybe a feleletek. A Márciusi Fronthoz való viszony ebben az időszakban állásfoglalást jelentett egyszersmind a kor alapvető történelmi kérdésében is. Aki emellett, a szövetség mellett voksolt, a népfrontot választotta. S ez volt az egyetlen reális választás a korban. A szövetség vállalása minden antifasiszta erővel.

Gaál Gábor folyóirata, a Korunk a népi írói mozgalommal

való viszonyában ugyanazt az utat járta be, amelyet a népfrentossá váló magyar baloldal egésze. Nem csupán 1937–38-ban, esztendőkkel korábban is szorososan ehhez a vonulathoz kötődött a lap, amikor az Új Szellemi Fronttal kapcsolatban kellett állást foglalni. Tévesztett kísérlete volt ez a népi írói mozgalomnak. Sokszor vizsgálták, elemezték már ezt a kérdést, indokolatlan lenne most újra feleleveníteni. Pontosabban csupán annyiban indokolt, amennyiben segít megvilágítani a változó történelmi, társadalmi feltételek között helyesen tájékozódó, formálódó folyóirat koncepcióját. Élesen bírálja már 1935 januárjában a Korunk a Válasz köré csoportosuló értelmiségi mozgalmat, a Válasz programját. Ujvári László ugyan szektás szemléletű írása (*Narodnikiek a magyar irodalomban*) joggal utasítja el a zavaros, harmadikutas koncepciót, figyelmeztet a tömegbázis hiányára, a felülről való megoldás kísérletének eleve reménytelen voltára. Érzéketlen azonban a bírált mozgalomban meglevő pozitív kibontakozás lehetőségeire, s rossz jósnak bizonyul, amikor úgy véli, hogy

„a lap végső eredményében teljesen a fasiszta törekvések támaszává válik még abban az esetben is, ha írói között akad olyan, aki világszemléletileg a fasizmusmal különösen szembehelyezkedik.”³

Az idő azonban átmenetileg mintha ezt az állásfoglalást látszana igazolni, s ugyancsak Ujvári László a Korunk 1935. 6. számában, *Az új szellemi front Magyarországon* című írásában nem alaptalanul figyelmeztet arra, hogy az uralkodó rend sikeresen manipulálta a népi írói mozgalom egy részét, hogy

„Az új magyar reformnemzedék, amikor fasiszta jellegű kormánytörekvések támogatójává vált, a társadalmi fasizálódást segíti elő. A fasizmus a tőkés termelőformák védőgátja — bástya, amelyen védekezni és támadni lehet. A magyar narodnikiek ezen a bástyán kerültek szembe a magyar dolgozó tömegek feltörő érdekeivel.”⁴

³ UJVÁRI LÁSZLÓ: *Narodnikiek a magyar irodalomban*. Korunk, 1935/1.

⁴ UJVÁRI LÁSZLÓ: *Az új szellemi front Magyarországon*. Korunk, 1935/6.

A bíráló, hangsúlyozni szeretném, nem alaptalan. S összehangzik sokban azzal, amelyet többek között Bálint György, József Attila fogalmazott meg az Új Szellemi Fronttal kapcsolatban. A legfontosabb vonás, mozzanat hiányzik belőle ezúttal is, a szövetségkeresés gesztusa. Annak a bensővé tett tudomásulvétele, hogy többségükben tisztességes, jószándékú emberek kerültek itt, a kiütkeresés kényszerében, átmenetileg ténvútra.

Nem azonos természetesen Ujvári véleménye a Korunknak mint folyóiratnak az állásfoglalásával. Van abban valami mélyen szimbolikus, hogy azon a lapon, amelyen cikke befejeződik, kezdődik Veres Péter *Cselédcsürhe* című írása. Gaál Gábor gondolkodására, a Korunk és a népi írói mozgalom kapcsolatának egészére vet, vethet fényt ez a látszólag jelentéktelen adalék. Nem véletlen, hogy olyan gyakran idézik Gaál Gábornak Hatvany Lajoshoz írott, 1937. december huszadikán keltezett levelét, amelyben a Korunk szerkesztője a következőket fogalmazza a Márciusi Fronttal kapcsolatban:

„nem taktikus egyelőre szembekerülni sem általában, sem külön-külön velük. Akármilyenek még, akármilyen torzonborz eszmék s ellenszenves völkischtörmelékek húzódnak meg idegeik közt és agysejtjeikben, mégis pillanatnyilag úgy a polgári, mint a mélyebb rétegeknek mégis az egyetlen természetes szövetségeseik. Számolnunk kell egész szegényes magyar szellemi glóbuszunkkal. Kik maradnak, ha ezeket is leattakírozzuk? Maradunk magunkra, szektáriánus vajákosokként. Minden ellenvetését értem, minden ellenvetését elfogadom, de tudom, hogy két magyar forradalom elbukott, a régebbiekről nem is beszélve, azért mert a Márciusi Fronttal rokon elemekkel nem volt kapcsolatunk. Nem tudtuk a parasztot megközelíteni. Ezekben most ennek a megközelítésnek a csírája lappang. Ezt a csírat ne löjük mi szét, várjuk meg, amíg ők maguk szétíszitznak arra a két természetes arcvonatra, ami bennünk egyelőre még gablyog.”⁵

Nem kései felismerése ez Gaál Gábornak. Az idézett sorokat ugyan 1937 decemberében írta, de a benne megfogalmazódó

⁵ GAÁL GÁBOR levele HATVANY LAJOSNAK. *Gaál Gábor Levelek (1921–1945)*. Kriterion, 1975. 397.

szellemiség jóval korábban jelen van gondolkodásában, jelen van a Korunk hasábjain. Soha elvi engedményt nem tévőn, következetesen, néhol — mint például Ujvári említett írásában — túl keményen, helyenként igaztalanul, folyamatos marxista bírálatát adja a Korunk a népi írói mozgalom problematikus, nacionalista, harmadikutas, a faszizmus fertőzésének utat engedő vonásainak. De nem mossa egybe a mozgalom egészét a Korunk, keresi és vállalja, ugyancsak folyamatosan a szövetséget a mozgalom baloldalával, s közelíteni igyekszik a centrumot is. Tisztában léve azzal, hogyha kuszán, zavarosan, gyakorta torz formában, de a nemzet alá szorított nép szándékai, céljai, vágyai fogalmazódnak többnyire a mozgalom résztvevőinek írásaiban. S tisztában léve azzal, hogy a tömegekhez való viszony perdöntő, hogy semmiféle lényeges társadalmi-történelmi változást nem lehet a tömegek nélkül, még kevésbé a tömegek ellenére véghezvinni. „Maradunk magunkra, szektáriánus vajjakosokként” — hangzik a kiáltó aggodalom, felelősségérzet Gaál Gábor leveléből.

Ahogy tisztulnak a frontok, ahogyan ránehezedik Európa-ra a faszizmus, úgy kapnak mind erőteljesebben hangot a lapban, a szerkesztői koncepcióban és az egyes írásokban Gaál Gábor felismerései, s a tudatosan vállalt népfront-elv. Maga Gaál Gábor már 1935-ben szükségesnek tartja hangsúlyozni azt *A magyarságtudományi törekvések* című írásában, hogy sem Szabó Dezső, sem Németh László, de még Szegfű sem azonosítható a hivatalos Magyarországgal, s azt is, hogy „tudatos fasiszta kísérletek még imitatíve is csak szórványosak”.⁶ Az 1936-os esztendő pedig fokozottan jelzi, milyen erővel vállalja a Korunk a meghirdetett népfrontkonceptiót. Jancsó Elemér, Kollár Ferenc (Sándor Pál) írásai többek között, Balogh Edgár konstruktív szándékú bírálata (*Halálfélelem a magyar ideológiában*), amely a munkásosztállyal való szövetség keresésére hívja fel a népi írói mozgalom figyelmét, s a nemzethalál-

⁶ GAÁL GÁBOR: *A magyarságtudományi törekvések bírálatához*. Korunk, 1935/11.

víziók teremtőivel vitázva figyelmeztet a reálisabb társadalom-szemlélet szükségességére, arra, hogy van lehetőség a pozitív történelmi változásokra, jelzik ezt többek között. Toleránsabb a hangja *Az Új Magyar Szellemi Front összeomlásáról* író Ujvári Lászlónak is ekkor már. Pontosan láttatja, hogyan esett itt a kormány manipulációjának áldozatává az Új Szellemi Front, s azt is, hogy az átmenetileg megtévesztettek miért váltak a hatalom számára feleslegessé, kényelmetlenné:

„Ha egy kormányzat hatalmi beágyazódása végbemegy, nincs szükség többé a népszerűsítés sokszor túlméretezett arányaira. Jel-szavak, amelyek egy kormányprogramban szükségképpen helyet kapnak, nyomban kellemetlenné és terhessé válnak, amint az visszahangozva a közvélemény szájából felhangzik. Most is az történt, hogy a parasztkérdés megoldása nem történhetett olyképpen, ahogy azt eredetileg egy politikai kormányprogram meghirdette. Az új népiesség hitvallói azonban az eredeti elgondolásokhoz ragaszkodtak és lapjuk, a *Magyarország* belemerevedett az akkori formákba, nem tudta megtartani azt a hajlékonyságot, amelyet a politikai taktika megkívánt volna.”⁷

S megtörténik ebben az egyébként ugyancsak szektás szemléletű írásban, utólag annak a fel-, illetve elismerése, hogy az Új Szellemi Front tagjai — idézem — „Lehet, hogy csakugyan bíztak a telepítésben, szerintük abban az utolsó szalmaszálban, amely megmenti a népet a pusztulástól.”⁸ Ebben az esztendőben publikálja Gaál Gábor *Németh László és Kurátor Zsófi* című bírálatát, a decemberi számban hozza a Korunk Veres Péternek *A mai magyar szociográfiai irodalom* című írását, s jó néhány munkát sorolhatnánk még, amelyek jelzik, hogy a lap mind erőteljesebben ismeri fel és vállalja a letisztuló, forradalmasodó népi írói mozgalomban a potenciális történelmi szövetségest, a parasztság követeléseinek, vágyainak hangot adó, a fennálló renddel szembeszegülő lázadó és lázító törekvések megfogalmazóit.

⁷ UJVÁRI LÁSZLÓ: *Az Új Magyar Szellemi Front összeomlása*. Korunk, 1936/5.

⁸ Uo.

Ahogy a népi írói mozgalomnak a Márciusi Front jelenti a csúcst, úgy a mozgalom és a Korunk kapcsolatának a legfényesebb lapjai is 1937-ben íródtak. Érdemes eltűnődni, kis kitérővel, azon, hogy nem cáfolja vajon ezt a megállapítást az a tény, hogy 1937-ben és 1938-ban egyaránt kevés írás foglalkozik a Korunkban a Márciusi Fronttal. Úgy vélem, nem. Nem a mennyiség a fontos, hanem az út iránya, s az, hogy reálisan látta-e Gaál Gábor és folyóirata a Front valóságos helyét, szerepét a harmincas évek második felében. A lap ismeretében nyugodtan fogalmazható az igenlő válasz, de bővíteni kell néhány dologgal. A Korunk a különböző objektívációkban megmutatkozó társadalmi fejlődés, változás irányának értelmezője, tudatosítója és formálója kívánt lenni, igyekezett a szemét a világ egészén tartani, s magyarságban gondolkodását marxizmusa, internacionalista szemlélete mellett jellemezte még egy mozzanat: több ország magyarságának — természetesen nem csak magyarságának — a sorsára, helyzetére villantott fényt időről időre, visszatérően. Csupán illusztrálandó az utóbb mondottakat, sorolnék 1937-ből néhány, a Korunkban megjelent tanulmányt. Roman Cresiu *A romániai birtokelosztásról*, D. C. Georgescu *A romániai falvak népességéről* publikál, ketten, Josef Král és Szalatnay Rezső Masaryk portréjához raknak vonásokat, Jordáky Lajos *A baszk nacionalizmus útja* és *A szakszervezetek Franciaországban* című írásait közli, Gaál Gábor a *Transzilvániai-e vagy romániai magyar irodalom* és *A mai magyar szociográfia és az irodalom* címűeket, Cvetko Malusev pedig Jugoszláviáról tájékoztatja a Korunk párezer olvasóját két írással (*Gazdaság és parasztság Jugoszláviában*; *A külföldi tőke Jugoszláviában*).

Érthető egy ilyen szerkesztési koncepcióból, hogy viszonylag kevés szó esik a romániai magyar folyóiratban a Márciusi Frontról. Ez a mennyiségét tekintve csekély írás azonban fényesen bizonyítja, milyen pontosan látja a Korunk a két front, az Új Szellemi és a Márciusi közötti különbséget, mennyire tisztában van azzal, hogy mit diktál a marxista történelem- és társadalomszemlélet. Amire elsődlegesen, azonnal

felfigyelünk, az az, hogy elhalkulnak a bíráló hangok. A konkrét történelmi feltételek most az antifasiszták közötti szövetséget állítják az első helyre a teendők sorában, s a Márciusi Front 1937-es és 1938-as programjában egyaránt tanúságot tesz törekvéseinek demokratikus, antifasiszta jellegéről. Utaltam arra Gaál Gábornak Hatvany Lajoshoz írott levele kapcsán, hogy *hogyan látja* a Korunk szerkesztője a kommunisták és a tömegek viszonyát, s hogy *látja*: a Márciusi Fronttal való szövetség egyszerűen a tömegekkel való szövetség is lehet. Mindebből, s hangsúlyozom, a népi írói mozgalom nagyarányú, pozitív átalakulásából természetesen és szükségszerűen következik az az álláspont, amely, ahogy azt már említettem, Révai József, Bálint György, József Attila írásaiban éppúgy manifesztálódik, mint a Korunkban megjelent közleményekben. Mielőtt kettőt kiemelnék ez utóbbiak közül, hadd említsem: soha nem ment bele elvtelen kompromisszumba a Korunk és egy pillanatra sem adta fel a társadalom szocialista átalakulásába vetett hitét, csupán a kor fő kérdéseire figyelve a háttérbe szorította az *ekkor* partikuláris jelentőségű, ám kétségtelenül létező ellentéteket.

Elsőként a Márciusi Frontról Kemény Gábor szól a Korunk hasábjain. Két részben, a 7–8. és a 9. számban közli a lap *A magyar lelkiismeret történetéhez* című tanulmányát (alcíme: *A Huszadik Századtól a Márciusi Frontig*), amelyben egy történelmi fejlődési folyamat egészébe ágyazottan szemléli és értékeli a Frontot. Kissé hosszan idézek ebből, de méltatlanul keveset említett, s a lap állásfoglalását világosan jelző munka. A következőket írja többek között Kemény Gábor:

„A Márciusi Front a 12. órában próbálja tisztázni a célt, a mozgalmat s a Bartha Miklós Társaságnak egy táborba kell hoznia a magyar népi megújulás és a kelet-európai összefogás hitvallóit.

A Márciusi Front tudományos célja: a valóság reális feltárása a szociográfia útján és e valóságnak megfelelő új helyzet teremtése. Gaál Gábor helyesen nevezi új életfelmérésnek a mai magyar szociográfiát és tényleg új felmérésről van szó, akár társadalmi elemzést ad, mint Féja Géza, Kovács Imre, akár lelki analízist mint Remenyik Zsigmond.

Kétféle '12 pont' hangzott el Budapesten március 15-én: az egyik a Turulvezér márciusi 12 pontja, ezekből csak a jellemzőbbeket közöljük. Követelik a fegyverkezési egyenjogúság kimondását, a magyar fajvédelem törvényes megalkotását, a zsidóság fajjá nyilvánítását, a magyar munka alkotmányát, a kötelező munkaszolgálat kényszerét, a 10 000 pengőn felüli jövedelmek progresszív megadóztatását, Isten, vallás, nemzet, család ellen intézett támadások hatékony megtorlását, a zsidó nemzetközi tőke és bolszevizmus ellen a magyar faji eszme és a jobboldali világnézet népi erőinek diadalát. Ezzel szemben a Márciusi Front 12 pontja ez: . . ."

S itt sorolja Kemény Gábor a pontokat, amelyeket, hiszen gondolom mindannyian jól ismerünk, nem idézek. Csupán a pontok után következő néhány sort:

„Az összehasonlítás fölösleges. Látjuk, hogy még ma is mily erők ellen kell küzdenie azoknak, akik a demagógia és előítéletek ellenében is felfedezni merik a mai Magyarországot. S a hitvallók száma egyre nő.”⁹

Az összehasonlítás fölösleges, írta 1937-ben Kemény Gábor. Cikkének kommentálása is. Egyetlen apró, de megvilágító mozzanatra azért hadd mutassak rá. A Márciusi Front programjának 12. pontját rövidítve közli. Tudjuk mindannyian, ez így kezdődik: (követeljük) A magyar revíziót. . . Elhagyta ezt Kemény Gábor. Burkoltan bírálta ez, egyben annak a tanúsítója, mennyire tisztában van azzal a Korunk, hogy Romániában létezik, s ami még fontosabb, azzal, hogy nacionalizmusokra csak szocialista internacionalizmussal lehet válaszolni.

A vállalás, a támogatás, a visszafogott hangú, de bírálva közelítő magatartás jellemzi a Korunk további reagálásait is. Tudjuk jól, milyen gondokat, vitákat eredményezett a Márciusi Front résztvevői között az, hogy hogyan lépjenek tovább, maradjon szellemi vagy igyekezzen politikaivá válni a mozgalom. Kovács Károly (Fedor János) *A magyarországi ifjúéretlenség kérdéséhez* című 1938-as cikkében az orosz narodnyikok példáját idézve figyelmeztet acesopusi nyelven arra, hogy az ifjú-

⁹ KEMÉNY GÁBOR: *A magyar lelkiismeret történetéhez*. Korunk, 1937/7–8. 9.

értelmiség mozgalmának a társadalom legmélyéről kiinduló törekvésekkel kell egybefonnia törekvéseit. Három számmal később (9. sz.) pedig *A népiség meghatározásán* elmélkedve éles határt von az igazi és a fasiszta népiség között, s az előbbit meghökkenítően mai módon internacionalista, osztályszempontú, antifasiszta népiségként értelmezve — burkoltan megintcsak — a munkásosztállyal való szövetséget szorgalmazva, a fasizmussal való totális szembefordulást igényelve „üzen” a Márciusi Frontnak, foglal állást a szellemi vagy politikai mozgalom kérdésében.

Egy pillanatra azért visszatérek még az 1937-es évhez. Csupán utalás-szerűen említem, hogy a *Korunk*, többnyire elismerően, ebben az évben szemlézi, bírálja Illyés *Petőfi* könyvét, Németh László *Bűn* című regényét, Darvas *A legnagyobb magyar faluját*, Erdei *Futóhomokját*, Féja *Viharsarok*, Kovács Imre *A néma forradalom*, Veres Péter *Számadás* című munkáit. S van egy, emberileg is megható mozzanata ennek az esztendőnek, a Gaál Gábor-i morálra, magatartásra erős fényt vető. Ismerjük a *Korunk*-kutatók jóvoltából a lap körülményeit, tudjuk azt, hogy 1937 végén a lap beszüntetésének gondolata foglalkoztatja Gaál Gábort. Ennek a szerkesztőnek azonban a fokozódó nehézségek ellenére van ereje arra, hogy sokadszor is elmondja a történelem parancsát, újrafogalmazza viszonyát a valósághoz, a népi írói mozgalomhoz. Ugyanabban az időben, amikor a lap beszüntetésének gondolata foglalkoztatja, amikor mélyponton érzi magát, publikál egy apró kis közleményt G. G. szignóval a *Korunk* decemberi számában. A Márciusi Front kiadásában megjelent könyv, amelyről Gaál Gábor ír, a következő címet viseli: *A „Viharsarok” a bíróság előtt. Féja Géza pere*. Gaál Gábornak e rövid kritikájában olvashatjuk a következőket:

„... emberi részvétünk itt is a hősé, mert a nagyon is emberi, jobb utáni repesés egy lángjára tapos a törvény s a tisztulásunk éppen az, hogy az előttünk közvetlenül érzékelt egyenlőtlen küzdelemben az igazsággal szemben a hatalom győz.

Ez olvasható e szövegből. A magyar történelmi perek szakadatlan sorára emlékezünk, a múltból és a jelenből. Pereink mindig így zajlottak le. Történelmünk ezeken a perekén át haladt magassági és mélységei felé. Minden egyes per egy-egy örvényről szakította fel a látszatot. Percinkből kiolvasható történelmünk.

Helyezzük e kis füzetet történelmi könyveink közé.”¹⁰

Kommentár, úgy hiszem, ezekhez a sorokhoz nem kell. A marxista folyóiratszerkesztő, kritikus nézeti a *Viharsarok*-ot író Féja Gézától is különböznek. De a történelemben gondolkodó ember világosan látja, mi a teendő. A hatalommal szembeni állásfoglalás, a lázadó népiséggel való szövetség erősítése. S ez a felismerés ott van az 1937-es és az 1938-as Németh László-bírálatokban (*A Tanútól a Bűnig; Németh László új regénye: Kocsik szeptemberben*), s ott a méltán gyakran említett *A mai magyar szociográfia és az irodalom* című, 1937 májusában megjelent tanulmányában.

Rövid életű volt a Márciusi Front. A külső nyomás és a belső megosztottság kettős présében felörlődve lényegében már 1938 őszén megszűnt. S megszűnt ezzel a legális népfront-szervezkedés egyik szép lehetősége. Rövid élete ellenére valóban a fénypontja a népi írói mozgalomnak. Ahogyan ez az a két esztendő a Korunk és a mozgalom kapcsolatában. Ezen az egyetlen részterületen is dokumentálódik mindaz a fontos vonás, amely jellemzője volt Gaál Gábornak, a szerkesztőnek, s a romániai, magyar nyelvű, internacionalista, marxista fórumnak, a Korunknak. A progresszió megosztása ellen munkált a Korunk, távlattudatos történelemszemlélettel hirdette az elnyomott osztályok, népek egymásrataltságát, felül tudott emelkedni a bomlasztó népi—urbánus perpatvaron, a történelmileg lényegest, haladót észrevéve kereste, vállalta a szövetséget a kor demokratikus, antifasiszta erőivel. Mindent megtett, hogy ne úgy alakuljon a történelem, ahogyan alakult. Tisztán állt őrt, ameddig állhatott, 1940 őszéig.

HAJDU RÁFIS

¹⁰ G(AÁL) G(ÁBOR): *A „Viharsarok” a bírótság előtt. Féja Géza pere* (Márciusi Front kiadása, Budapest, 1937). Korunk, 1937/12.